

2. Кучера І.В. Добровільна і примусова міграція населення Східної Галичини в рок и Першої світової війни [Текст] / І.В. Кучера // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Наук. вісник: зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова, УАН. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 19. – С. 10–16.
3. Мазур О., Патер І. Львів у роки Першої світової війни // Львів. Історичні нариси. – Львів, 1996. – С. 302–324;
4. Мельник В. М. Теофіл Окуневський – посол до Галицького сейму (1889-1900 рр.) / Віра Мельник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Держава та армія. № 670. – Львів, 2010.- С.51–57.
5. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри. Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика. Енциклопедія. За ред. Ю.Римаренка. – К.: Довіра. – 1998. – С. 783 – 898.
6. Настюк М. Суспільно-політичні відносини в Галичині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. // На шляху до правової держави: Львівська регіональна науково-практична конференція. Тези доповідей і повідомлень (Львів, 5 – 6 лютого 1992 року). – ІІІ вип. – Львів. – 1992. – С. 17 – 18
7. Stenograficzne Sprawozdania z Szostej Sesyi Trzeciego Peryodu Sejmu krajowego Krolestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z wielkiem Księstwem Krakowskiem w roku 1895/6. (od 28. Grudnia 1895 do 8. Lutego 1896). Lwów. Członkami Drukarni Ludowej pod zarządem Stanisława Baylego. 1896.

Мельник Роман Петрович
к.і.н., доц., кафедри
історії та етнокомунікації
Національного університету
«Львівська Політехніка»

ЗАСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ-АРХІВУ В ПРАЗІ ТА ЙОГО МІСЦЕ В ЗАГАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Поразка Української національно-визвольної революції 1917–1921 рр. спричинила хвилю української еміграції до європейських країн. Найчисленнішою у міжвоєнний період виявилася українська спільнота у щойно створеній Чехословацькій Республіці, куди з місця її осідку – Польщі, Румунії, Австрії, Туреччини, Болгарії та інших країн – переїхало чимало українських емігрантів, зокрема представників політичної, наукової та військової еліти [4, с. 16]. У 1920–1930 рр., коли на території України, виснаженій громадянською війною, розділеній між більшовицькою Росією та Польщею було фактично встановлено окупаційний режим що неухильно викорінював усе українське, Прага стала світовим центром українського національного суспільно-політичного, культурного та наукового життя.

Так, з метою збереження надбань української історії та культури в еміграції 1923 р. в Празі при Українському інституті громадознавства було засновано Український національний музей-архів. Основним його завданням було збирання відомостей про пам'ятки української культури та мистецтва, що потрапили до різних країн світу, їх реєстрація та опис; збирання пам'яток, вивезених з України українськими емігрантами, або тих, які були створені українськими творчими силами в еміграції; збирання пам'яток відродження й визволення України; реєстрація та опис пам'яток української культури, які знаходились в інших державах (як в музеях, архівах, бібліотеках, так і в приватних колекціях); збирання відомостей про героїв, що загинули у визвольній боротьбі українського народу; систематичне упорядкування та опис зібраних матеріалів; видання спеціального органу, присвяченого справам української старовини [6, с.10].

Український національний музей-архів розпочав свою роботу 1 червня 1924 р. [1, с. 23] Керувала його діяльністю рада, до складу якої входили представники від українських наукових інституцій і українського громадського комітету. Музей-архів розташовувався в приміщенні УГК. Кожного дня до Музею надходили цінні матеріали, особливо пам'ятки визвольної

боротьби. Деякі українські діячі дали обіцянки написати спогади для музею-архіву. Обов'язки директора музею-архіву виконував член управи УГК Н.Григорій, секретаря – М.Обідний [1, с. 24]. Вже протягом першого півріччя існування Музею-архіву було зроблено 74 передачі матеріалів від різних осіб і організацій. До кінця 1924 р. до Музею надійшло 374 фотографії, 11 малюнків, 29 листівок, 53 грошових знаки, 2 українські ордени і грамоти, 276 декларацій, меморандумів, адресів, наказів, 115 плакатів, оповісток та ін., 45 програм урочистих вистав, концертів та ін., 110 різних журналів, 100 газет, в яких відображались українські справи, 88 комплектів газет, 152 заклики, відозви, промови, 10 примірників нот і пісень, 96 різних документів, листів, 9 карт, 5 рукописів спогадів, 522 книжки. Всього в Музей надійшло понад 2 тис. різного роду предметів, документів і книг [6, с.12]. Крім того, на адресу Музею-архіву стали надсилати безкоштовно такі видання, як «Діло», «Новий час», «Українське слово», «Вісник Селоспілки», «Свобода», «Молот», «Вперед», «Перець» [6, с.12-13]. Одночасно Музей-архів займався справою реєстрації борців, які загинули у визвольній боротьбі українського народу.

Окрім документального (архівного) відділу у структурі УНМА функціонували музейний відділ та відділ друків (преси). У музейному відділі зберігалися головним чином речові пам'ятки доби Української революції 1917-1920 рр. (прапори, уніформи, відзнаки українського війська, гроші, марки, фотографії, образи, скульптури, печатки, різні національні значки, вироби з національними емблемами). Цінною у мистецькому відношенні була збірка графічних робіт М. Битинського «Українське військо, уніформи і відзнаки військових частин», яка нараховувала 76 картин. У відділі друків (періодичні видання та бібліотека) за станом на 1 жовтня 1928 р. було зібрано та впорядковано 874 збірок газет і 220 збірок журналів (разом - 1094 збірок). Їх

хронологічні межі охоплювали 1890-1928 рр., а географія видань охоплювала Наддніпрянську Україну, Галичину, Волинь, Буковину, Закарпаття, США, Канаду, Бразилію, Росію, Польщу (зокрема таборіві видання), ЧСР, Францію, Німеччину та ін. Загальний фонд бібліотеки УНМА становив понад 1000 назв книг українською та кількома іноземними мовами[7, с.350].

За майже десятилітню історію її існування установи (грудень 1923 – жовтень 1932) в його фондах відклалися значна кількість українських пам'яток великої історичної цінності. Як зазначено у першому номері «Бюлетеня Українського національного музею-архіву», «потреба в заснуванні цієї, в той час єдиної цього роду на еміграції української інституції, була конечна. Пам'ятки відродження й визвольної боротьби України, що у великій кількості попали на еміграцію, нищилися стихійно. Потрібно було зібрати й хоронити їх у якійсь спеціальній інституції, як національний оригінальний матеріал для наукових розвідок майбутніх істориків» [7, с. 349]. Крім того, перед українськими культурними діячами стояло не менш відповідальне завдання – зібрати та зберегти й ті документи, які утворилися внаслідок діяльності значної кількості організацій та установ, заснованих українцями в еміграції, передусім у Чехословаччині [4, с. 20].

На відміну від більшості інших культурно-просвітницьких установ, які субсидювалися чеським урядом, Український національний музей-архів впродовж 1924-1926 рр. не отримував жодних державних дотацій і діяв лише завдяки невеликим грошовим надходженням від УГК (100-200 корон чеських щомісячно). Усвідомлюючи, що такий стан справ заважає поступальному розвитку музею-архіву, Управа УГК (як керівний орган музею-архіву) неодноразово зверталася до Міністерства закордонних справ ЧСР з проханнями про надання фінансової допомоги УНМА, проте це не призводило до позитивних наслідків. Власне саме через обмеженість коштів ця українська архівна установа в перші роки свого існування була змушена займатися переважно збиранням річників періодичних видань, документів, мемуарів та музейних експонатів лише за умови їх безкоштовної передачі (дарування) музею-архіву[7, с. 351].

Об'єктивно не сприяло роботі музею-архіву й те, що представники різних кіл української еміграції критично висловлювалися щодо можливості передачі на зберігання до УНМА своїх матеріалів. Більше того, у тому ж 1925 р. діячі, що групувалися навколо Українського Вільного Університету, заснували Товариство «Музей визвольної боротьби України» і розпочали

паралельну з УНМА інтенсивну працю з організації музейно-архівної справи в еміграції. Від того часу в Празі співіснували дві українські установи цього профілю - УНМА при УІГ (згодом його колекція перейшла до Українського історичного кабінету при МЗС ЧСР) та товариство МВБУ [7, с. 349]. Усвідомлюючи доцільність кооперації зусиль у цій сфері, співробітники УНМА неодноразово звертали увагу на протиріччя у діяльності між УНМА та МВБУ і навіть намагалися встановити контакти з цією установою (зокрема, запрошували членів МВБУ до участі у діяльності Наукової колегії при УНМА), однак Товариство не пристало на цю пропозицію [7, с. 349].

Попри таку позицію членів МВБУ, співробітники музею-архіву не втрачали надій встановити з ними ділові контакти. Вже у першому числі свого «Бюлетеню» діячі УНМА заявили про своє розуміння того, «що активні учасники щойно перейденого періоду збройної боротьби ще надто сильно відчувають впливи партійно-політичних чи групових антагонізмів, особливо різних орієнтацій й чисто особистих емоцій. Через це ми наперед знали, що не у всіх колах української еміграції ідея заснування при УГК Музею-архіву знайде однакове співчуття й доброзичливе відношення. Тому нема нічого дивного, що вже виникли або в дальшому виникнуть аналогічні установи, які збиратимуть українські пам'ятки серед відповідних прихильних до них кіл української еміграції» [7, с. 351].

Отже діяльність представників української військової еміграції із заснування українських музейно-архівних центрів за кордоном стала невід'ємною складовою суспільно-політичної та культурної історії України ХХ ст. Заснований у Празі Український національний музей-архів відіграв важливу роль в організації, збиранні, зберіганні та популяризації матеріалів з історії визвольної боротьби українського народу та української державності загалом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Віднянський С. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921-1945), К. 1994.-82 с.
2. Бойко В.П. Українські комбатанти – організатори військово-історичних музеїв / В.П. Бойко / Historical and Cultural Studies. Історико-культурні студії. Львів, 2014. С. 7-11.
3. Бублик Т. Наукова та культурно-освітня діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині та Німеччині в 20-30 рр. ХХ ст. : Дис...к.і.н.:07.00.01.-К. 1997.-179 с.
4. Мельник Р. Проблема будівництва Збройних сил УНР у теоретичних розробках Всеволода Петріва // Всеукраїнський науковий журнал «Мандрівець», липень-серпень 2010. С. 16-20.
5. Мушинка М. Музей визвольної боротьби у Празі та його останній директор Симон Наріжний // Русская, украинская и белорусская эмиграция в Чехословакии между двумя мировыми войнами. Результаты и перспективы исследований. Фонды Славянской библиотеки и пражских архивов: Сб. докл. междунар. конф. (Прага, 14-15 авг. 1995 г.): В 2-х ч. - Прага, 1995. - Ч. 2. - С. 806-815.
6. Обідний М. Наші завдання в охороні пам'яток // Вістник Укр. нац. музею-архіву при Укр. ін-ті громадознавства у Празі. - Прага, 1928. - Ч. 1. - С. 10-11.
7. Палієнко М. Г. Створення та діяльність Українського історичного кабінету в Празі (1930-1945 рр.) // Вісник Київ. нац. лінгв. ун-ту. Серія «Історія. Економіка. Філософія». - 2001. - Вип. 5. - С. 349-356.

Музичко Олександр Євгенович

кандидат історичних наук,

доцент Одеського національного університету

імені І.І. Мечникова, sandro06@ukr.net

ВІЗИТИ ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИКІВ ДО ЛЬВОВУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

У XIX – на початку ХХ ст. Південна Україна та Галичина перебували у складах різних імперій, мали різні моделі розвитку соціально-економічних, суспільних та культурних відносин. Однак і між такими територіально віддаленими регіонами, навіть у не досить розвинену інфраструктурно добу, існували певні зв'язки. Наприклад, в Одесу з міста Броди переселилися